

Z ETICKÉ KOMISE ČMPS

Etická komise uzavřela několik stížností a jeden podnět. Níže uvádíme již zpracované anonymizované výstupy.

Etická komise ČMPS obdržela podnět na neetické jednání a rozhodování psychologů v otázce osobnostní způsobilosti k výkonu služby.

Smyslem projednávání a využití podnětů je podpora kvality a rozvoje psychologické praxe v České republice včetně podpory dialogu s veřejností a odpovědnosti psychologické obce vůči ní; smyslem není případné doporučení ke změně jednání (postupu) konkrétního psychologa.

I.

Předkladatel tohoto podnětu upozornil na rozpory závěru vyšetření své způsobilosti k výkonu služby, které vyšetřující psycholog uvedl do své zprávy.

Konkrétně uvedl, že psycholog ho ve svém závěru označil za osobnostně nezpůsobilého k výkonu služby z důvodů nedostatečného intelektu, nedostačivosti v oblasti emoční stability a v oblasti psychosociální vyzrálosti.

Závěry vyšetření, které uvádí psycholog, jsou podle předkladatele podnětu v rozporu

- s jeho doložitelnými schopnostmi a dovednostmi v profesní oblasti;
- se závěry vyšetření soudním znalcem, u kterého se podrobil na doporučení nadřízeného orgánu psychologickému a psychiatrickému vyšetření. Dle tohoto posudku je způsobilý k výkonu služby, intelektově v pásmu nadprůměru, emocionálně stabilní a psychosociálně vyzrálý;
- se závěry psychologického vyšetření, kterému se z vlastní iniciativy podrobil u klinického psychologa.

II.

Vyjádril se též **k průběhu vyšetření**. Stěžoval si na to, že psycholog:

- se ho snažil vyprovokovat k negativní reakci;
- při osobním pohovoru se nevyjádřil k již provedeným testům a nechtěl žádná jeho vyjádření či vysvětlení;
- při vyhodnocování se opíral o písemné podklady z jednání s kolegy a nadřízenými předkladatele podnětu, kterému psycholog nebyl přítomen a nemůže jej hodnotit.
- se k němu choval nepřátelsky a arogantně;
- nereagoval na jeho opakované upozornění, že při vypracovávání testů na PC se testové soubory zavírají ihned po jejich otevření.

III.

Podnět směřoval též k **jednání přímého nadřízeného** psychologa – vedoucího psychologa, předsedy odvolací komise. Konkrétně:

- i přes kladný výsledek posouzení jeho způsobilosti soudním znalcem, s kterým byla komise seznámena, rozhodl v jeho nepřítomnosti, že je osobnostně nezpůsobilý;
- rozhodl o jeho nezpůsobilosti pouze na základě podkladů shromážděných svým podřízeným.
- K uvedenému se obecně můžeme vyjádřit tak, že výše popsáním jednáním by byly pravděpodobně porušeny tyto body Etického kodexu psychologické profese:
- dle bodu I.4 Etického kodexu je psycholog zodpovědný za vztah s klientem (zde za vztah s posuzovanou osobou), za vytváření základu pro důvěru a spolupráci;
- dle bodu IV.2 Etického kodexu psycholog plně zodpovídá za užití psychologických metod a chrání klienty před nesprávným užitím psychologických metod a důsledky takového užívání včetně vyvozování diagnostických závěrů bez přihlídnutí ke kontextu (III.2 g). V tomto konkrétním případě to znamená: pokud u vysokoškoláka zaměstnaného na pozici, kde využívá svoje způsobilosti, vyjde podle testu intelekt v pásmu podprůměru, je povinností testujícího psychologa tento rozpor blíže prozkoumat a objasnit;
- dle bodu III.2 f) se psycholog nevyjadřuje o osobě, kterou neměl možnost pozorovat, popř. vyšetřit.

Ve svém podání k Etické komisi ČMPS popsal předkladatel podnětu též celkovou atmosféru kolem psychologických vyšetření na svém pracovišti. Uvedl mimo jiné, že výstupy z psychologických vyšetření bývají předmětem soudních sporů. Dotýká se tím systémových souvislostí, ke kterým se Etická komise ČMPS není schopna vyjádřit, pokud jsou formulovány jako obecný podnět. Atmosférou na pracovišti bychom se mohli zabývat, kdyby bylo toto téma vyjádřeno ve formě stížnosti, tedy popisem konkrétního jednání psychologa.

Za Etickou komisi ČMPS ve složení: Bohumila Baštecká, Hedvika Boukalová, Martina Hyžová, Petra Špačková, Diana Valečková
Mgr. Martina Hyžová, členka Etické komise ČMPS pověřená šetřením v této věci

Psychologova moc a kontext opatrovnického sporu

Stížnost podal na psychologa jeden z rodičů v kontextu opatrovnického sporu. Oba rodiče již spolu nežili a měli soudem upravená pravidla péče o 2leté dítě. Jeden z rodičů k psychologovi docházel, protože chtěl řešit prospívání dítěte v napětích pramenících z opatrovnického sporu a z požadování střídavé péče. Druhý z rodičů podal stížnost.

Rodič si stěžoval, že psycholog:

- se prostřednictvím zpráv vyjadřuje k soudnímu sporu obou rodičů a nezachovává nestrannost, neboť vychází pouze z tvrzení druhého rodiče;
- do zpráv soudu označuje stěžujícího si rodiče psychopatologickými termíny, aniž jej kdy viděl nebo vyšetřil;
- svoje zprávy poskytuje tendenčně jenom prvnímu z rodičů, nikoli oběma. Stěžující si rodič se s nimi seznámil až u soudu.

Psycholog se ke stížnosti vyjádřil takto:

- Stěžující si rodič byl informován o tom, že druhý rodič i s dítětem k psychologovi dochází a byla mu nabídnuta spolupráce. Stěžující si rodič nabídku spolupráce odmítl. Z pohledu psychologa tak rodič nevyužil nabízené možnosti vyslechnout si rady, jak citlivě v zájmu dítěte uskutečňovat kontakt s ním.
- Rodič, který docházel k psychologovi, požadoval znalecké šetření, které OSPOD ani soud nepovažovaly za potřebné. Psycholog konzultoval možnost znaleckého šetření s dalšími dvěma kolegy psychology. Ti odmítli podávat zprávu z toho důvodu, že se rodiče soudí. Oba psychologové se ale vyjádřili, že požadovanou věc musí řešit znalecký posudek.
- Stěžující si rodič si posléze nepřál další terapii dítěte na pracovišti psychologa. Psycholog to respektoval.

Etická komise položila psychologovi otázky na reflexi profesionálního vztahu. Otázky se dotýkaly především kapitol III. 1 Zájmové pole a III. 2 Zodpovědnost za užití moci (bod III. 2. f) v Etickém kodexu psychologické profese.

Psycholog v rámci odpovědí objasnil svoje přesvědčení a postupy:

- Střídavou péči považuje za velký problém tam, kde jeden z rodičů odmítá spolupracovat.
- Svoje zprávy vypracoval na žádost dětského lékaře a pro potřeby OSPOD. To byl též důvod, proč je stěžujícímu si rodiči neposílal. Tento rodič s nimi byl seznámen prostřednictvím soudu a OSPOD.
- Na svém jednání nespatřuje nic neetického, neboť stěžujícího si rodiče vyzval ke spolupráci, kterou ten odmítl.

K bodu stížnosti „do zpráv soudu označuje stěžujícího si rodiče psychopatologickými termíny, aniž jej kdy viděl nebo vyšetřil“ se psycholog nevyjádřil, ač o to byl opakovaně žádán.

Stanovisko Etické komise ČMPS a odpovídající doporučení

Psycholog porušil Etický kodex psychologické profese ve dvou oblastech:

- **Zodpovědnost za užití moci;** zde psycholog porušil zvláště zásadu uvedenou v bodě III. 2. f): „Psycholog se nevyjadřuje o osobě, kterou neměl možnost pozorovat, případně vyšetřit, i kdyby na něj byl v tomto směru činěn nátlak.“ Svoji moc přeceňoval psycholog též opakovaným poukazováním na nespolupráci stěžujícího si rodiče. Nebral přitom v úvahu nevyvážené vícestranné smluvní pole.

- **Zájmové pole;** zde psycholog porušil zvláště zásady uvedené v bodech III. 1. c): „V situaci, kdy se ve vícestranném smluvním poli změni psychologova pozice nebo angažovanost, jasně tuto skutečnost označí a domlouvá se na změně smlouvy, tedy i na případném ukončení spolupráce.“ a III. 1. d): „Psycholog nahlíží možný střet zájmů a postupuje tak, aby zájmy zpřehlednil a eticky správně se v jejich střetu rozhodl.“ Psycholog dostatečně nenahlédl, že z původní pozice terapeuta pro dítě se stal obhájcem dítěte proti jednomu z jeho rodičů.

Etická komise ČMPS doporučila psychologovi, aby dostatečně chránil sebe, vlastní profesní stabilitu a své klienty posílením svých způsobilostí v oblasti osobní a etické a v oblasti hodnotové rozmanitosti.

Jmenovitě se doporučení týkala těchto bodů Etického kodexu psychologické profese:

II. 3a) „Psycholog usiluje o rozvoj vlastní osobnosti a o prohloubení sebereflexe po celou dobu výkonu praxe.“ Znamená to například v tomto případě využít supervizi v oblasti profesionálního vztahu.

II.4b) „Psycholog aktivně dbá na dodržování etického kodexu a dalších etických vodítek.“ To znamená seznámit se důkladně s Etickým kodexem psychologické profese.

II.1c) „Vlastní stanoviska nepovažuje psycholog za všeobecně sdílená a srozumitelně s nimi druhé seznamuje.“

II. 1d) „Ve vícestranném smluvním poli si psycholog uvědomuje a aktivně nahlíží, zda někomu straní. Usiluje o nestrannost, případně (v situaci ohrožení zastávaných hodnot a zásad) o zřetelné a zdůvodněné vyjádření strannosti.“

IV. 1 c) Psycholog „vyjednává účel vzájemné spolupráce v hodnotovém rámci zastávaném Etickým kodexem. V situaci vícestranné smlouvy bere v úvahu další dojednané či předpokladatelné zájmy.“ Zde to např. znamená, že psycholog jasně vyjádří účel zprávy a bude se ho držet.

Související etické úvahy

Etická komise ČMPS řeší stížnosti na psychology v kontextu opatrovnických sporů opakovaně. Členové Etické komise se dostávají do situace, kdy psychology zdánlivě zrazují od angažovanosti pro nejlepší zájem dítěte. Chránit dítě je přitom naší občanskou – nejen profesní – povinností.

Doporučení pro angažovanost psychologů v rámci opatrovnických sporů zní: zachovejme věrnost našim profesním hodnotám a zadanému úkolu a spolupracujme. Psychologovou rolí, úkolem a zodpovědností v rámci opatrovnického sporu může být např. porozumění rodinnému systému nebo poradenská/terapeutická péče o něj či o jednoho z jeho členů. Vždy ale s vědomím profesních hodnot (například ochrany osobnosti) a s profesní zodpovědností, tedy s vědomím pravidel a omezení psycholo-gické expertízy. Psychologovou rolí, úkolem a zodpovědností není být soudcem, obhájcem, kolizním opatrovníkem, vychovatelem či učitelem. Se všemi těmito profesemi však může a má v rámci opatrovnických sporů spolupracovat.

Výzvou pro českou psychologickou praxi zůstává odborná otázka, na kterou stížnosti z opatrovnického kontextu v druhém plánu upozorňují: Odpovídá tradiční klinicko-psychologické vzdělání cílené na osobnost a její psychopatologii úkolům, které má psycholog v souvislostech opatrovnických sporů plnit?

Psychologova strannost v rámci opatrovnického sporu

Stížnost podal na psychologa jeden z rodičů v kontextu opatrovnického sporu prostřednictvím svého právního zástupce.

Rodiče se soudili o svěření dětí do péče. Jeden z rodičů se na doporučení OSPOD obrátil na psychologa kvůli psychickému stavu dětí, který vyplýval ze sporu rodičů. Druhý rodič se k psychologovi dostavil tentýž den a souhlasil s rodinnou terapií.

Psycholog však brzy na to usoudil, že přítomnost celé rodiny (obou rodičů a dětí) na terapii není kvůli vyhrocenému sporu rodičů možná. Začal se věnovat pouze terapii dětí, které přivedl na doporučení OSPODu první rodič. Druhý rodič podal stížnost.

Stěžující si rodič si stěžoval na to, že:

- Psycholog jedná tak, že ovlivňuje děti proti němu a poškozuje tím jeho rodičovská práva a právo dětí na výchovu obou rodičů. Například se psycholog ve svých zprávách vyjadřuje ke vztahu stěžujícího si rodiče a dětí, ačkoli je spolu

nikdy neviděl. Psycholog se například vyjádřil, že stěžující si rodič nepřiměřeně děti trestá.

- Psycholog není nestranný. Přesto, že stěžující si rodič nebyl psychologem vyšetřen, vyjadřoval se psycholog o jeho osobě v tom smyslu, že „nezvažuje psychologova doporučení, aby se zamýšlel nad potřebami dětí, místo toho kritizuje všechny kolem“.
- Psychologovy zprávy nejsou kvalitní. Psycholog neseznamoval stěžujícího si rodiče s účelem terapeutických setkání, která uskutečňoval s ním nebo jeho dětmi. Ze zpráv není zřejmé, kdo byl klientem vyšetření. Zprávy přejímají informace poskytnuté druhým rodičem a obsahují osobní domněnky psychologa. Zprávy neobsahují použité diagnostické metody.
- Psycholog nerozpoznal syndrom zavrženého rodiče, který prokázali soudní znalci.

Psycholog se k bodům stížnosti vyjádřil takto:

- Co se týče nepřiměřeného trestání, zaznamenal jsem pouze výpověď dětí, když se mnou hovořily o samotě bez přítomnosti rodičů. Obdobné výpovědi zaznamenal též obvodní lékař a stejně vypovídaly děti na OSPOD. S obvodním lékařem jsme se shodli, že tvrzení dětí o trestání rodičem se zakládá na pravdě, a na případové konferenci OSPOD jsme se postavili v zájmu dítěte proti stěžujícímu si rodiči.
- Se stěžujícím si rodičem jsem byl v kontaktu čtyřikrát po hodině, jednou spolu s druhým rodičem, jednou na případové konferenci OSPOD. Zdraví a blaho dětí jsou pro mě stěžejní, proto jsem opakovaně stěžujícího si rodiče žádal, aby se vcítil do situace dětí. Stěžující si rodič ale kladl veškerý důraz pouze na svá práva a dožadoval se jich soudní cestou bez ohledu na přání a potřeby dětí. K podobným závěrům došel též jiný psycholog – soudní znalec při znaleckém zkoumání dětí.
- Cílem prvního setkání se stěžujícím si rodičem bylo zjistit reference o situaci v rodině z jeho pohledu, zorientovat se v této situaci, utvořit si nezávislý názor, poskytnout pomoc rodině a poskytnout především odbornou péči dětem. Společně se stěžujícím si rodičem jsme se později zúčastnili případové konference. Tento rodič vzal na vědomí závěry případové konference, které zněly: „terapie dětí u psychologa, začátek tehdy a tehdy“. Svůj souhlas s touto terapií dětí vyjádřil svým podpisem.
- Na každé mnou vydané zprávě je v záhlaví uvedeno jméno a adresa klienta. Klienty mé ordinace byly obě děti a jednalo se o terapii, kterou jsem prováděl na přání OSPOD a se kterou stěžující si rodič vyjádřil souhlas. Zprávy jsou záznamem rozhovorů s dětmi bez přítomnosti rodičů, tato informace je vždy uvedena v záhlaví zprávy. Pokud jsou zaznamenány informace poskytované rodičem, který děti doprovázel, pak je vždy uvedeno, že reference o situaci v rodině mám výhradně od tohoto rodiče. Základní diagnostickou metodou je

pro mne pozorování a rozhovor, na jejichž základě formuluji své odborné názory a cíle.

- Znalecký posudek neprokázal manipulaci ani tzv. syndrom zavrženého rodiče. V závěru je pouze uvedeno, že „vědomá manipulace není vyloučena“.

Psycholog též odpověděl na otázky, které se týkaly etické reflexe:

- vztahu ke stěžujícím si rodičům;
- spolupráce s rodinným systémem v kontextu opatrovnického sporu;
- pocíťované zodpovědnosti v rámci této konkrétní spolupráce;
- způsobu, jakým podává písemné psychologické zprávy.

Základní psychologovou snahou je pomoci dětem. Proto se snaží o kontakt s oběma rodiči, oba rodiče mají stejný prostor ke svému vyjádření. Zodpovědnost cítí hlavně vůči nezletilým dětem, které za konflikty mezi svými rodiči nemohou. Psycholog se snaží celou situaci nejprve zklidnit, zmírnit konflikt mezi rodiči a následně pokračovat v práci s celou rodinou. Ke zdárnému řešení je ovšem potřeba vůle obou rodičů.

Účel zprávy psycholog nespécifikuje, pokud se nejedná o oficiální zprávu určenou pro soud či OSPOD. Vždy na počátku zprávy uvádí, s kým a za jakých podmínek byl rozhovor veden. V závěru zprávy psycholog formuluje své odborné názory a cíle, kdy zejména pro svoji vlastní potřebu specifikuje cíle terapie u jednotlivých členů rodiny. Na vyžádání poskytuje zprávu tomu rodiči, který děti do jeho ordinace doprovází.

S touto rodinou nemá psycholog uzavřenu písemnou smlouvu o spolupráci.

Stanovisko Etické komise ČMPS a odpovídající doporučení

Etická komise ČMPS neshledala, že by psycholog ovlivňoval děti proti stěžujícím si rodičům. Zpočátku psycholog postupoval shodně vůči matce a otci. Postupem času vyhodnocoval, že konflikt mezi rodiči neumožňuje spolupráci s celou rodinou. V kontextu sociálně právní ochrany dětí věnoval terapeutickou péči dětem.

Etická komise ČMPS našla jasně vyjádřené a odůvodněné prohlášení o psychologové strannosti – viz Etický kodex psychologické profese, Způsobnost pro rozmanitost – II.1d): „Psycholog usiluje o nestrannost, případně (v situaci ohrožení zastávaných hodnot a zásad) o zřetelné a zdůvodněné vyjádření strannosti.“

V citacích uvedených stěžujícím si rodičem Etická komise neshledala, že by se psycholog vyjadřoval o jeho osobě nebo že by ho měl vyšetřovat. Psycholog popsal jednání stěžujícího si rodiče, nikoli jeho osobu. Citované vyjádření psychologa však považuje Etická komise za problematické v části, kde se objevuje emočně zabarvené zobecňování („kritizuje všechny kolem“).

Též v dalších bodech stížnosti neshledala Etická komise závažné etické pochybení psychologa. Doporučila mu i v jeho vlastním zájmu zpevnit

vyjednávání smlouvy a dokumentační praxi zvláště v souvislostech opatrovnických sporů. Týká se to především kapitoly IV Průběh spolupráce (zvláště IV. 1 Kontraktování a informovaný souhlas a IV. 2 Formulace cílů spolupráce) Etického kodexu psychologické profese.

K poslednímu bodu stížnosti, který se týká případného „syndromu zavrženého rodiče“, se Etická komise nevyjádřila, neboť ověřování soudně znaleckých závěrů přesahuje její pravomoci.

Závěr: Psycholog v bodech uvedených ve stížnosti neporušil Etický kodex psychologické profese. Postupoval v kontextu opatrovnického sporu a sociálně právní ochrany dětí ve spolupráci s OSPOD tak, aby vyšel vstříc zájmu dětí. Zpočátku se zdálo, že spolupráce bude probíhat i s oběma rodiči. Jejich konfliktní vztah však z pohledu psychologa rodinnou terapii znemožnil.

Psycholog se dostával na stranu dětí i proti jednomu z rodičů, který si posléze na jeho postup stěžoval. Svou strannost psycholog vyjádřil a zdůvodnil.

Etická komise doporučila, aby psycholog věnoval více pozornosti **vývoji pracovního vztahu včetně proměňujících se cílů spolupráce.** To znamená, aby tento vývoj refleктоval, vyjednával o proměňujících se cílech spolupráce, a vývoj vztahu i cílů dokumentoval.

Za Etickou komisi ČMPS ve složení: Bohumila Baštecká, Hedvika Boukalová, Martina Hyžová, Petra Špačková, Diana Valečková
PhDr. Bohumila Baštecká, členka Etické komise ČMPS pověřená šetřením v této věci